

УДК 94 (477)

Наталія Григорук

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ В ПРАЦЯХ М. ЧУБАТОГО

У статті проаналізовано історію української церкви крізь призму праць М. Чубатого.

Ключові слова: історія, українська церква, М. Чубатий, унія, християнство.

(Продовження. Початок у № 17)

Окрім, вищезазначених вагомих досліджень з історії церкви, професор М. Чубатий опублікував низку статей в “Українському кварталнику” [1; 2; 3; 4], а також у журналах “Логос” [5], “Діяконія” [6], а у Галичині в “Дзвонах” [7; 8], “Богословії” [9]. Проблема церковної історії висвітлена в часописі: “Свобода” [10; 11], “Америка” [12; 13; 114; 15; 16] та в окремих виданнях.

Особливе місце в працях М. Чубатого з історії церкви в галузі наукової біографістики посідають постаті А. Шептицького, Й. Сліпого та інші. Насамперед, слід згадати роботи: “Митрополит задивлений у століття минулого та майбутнього України” [17], “Митрополит Андрей та його ідея католицької України” [18], “Митрополит Андрей та православний світ” [19] та англійську “Metropolitan Joseph Slipu (In the Fifth anniversary of His Arrest, 1945–1950)” (“Митрополит Йосип Сліпий (В п’яту річницю його арешту, 1945–1950)”) [3].

У 1940 р. з нагоди 75-річчя А. Шептицького М. Чубатий виступив з доповіддю “Митрополит задивлений у століття минулого та майбутнього України”, яку видав окремою брошурою [17]. Історик виголосив її для американських українців, охарактеризувавши визначну постать митрополита А. Шептицького та його невмирущі ідеї. Професор М. Чубатий писав, що через ювілейні святкування з нагоди 75-річчя митрополита А. Шептицького, які відзначає українсько-американська спільнота, всі відчуваємо серед піднесеного настрою неначе подих історії. Всі свідомі, що це є особливе свято на честь найвищого церковного діяча, який ще за життя увійшов в історію українського народу поруч з такими видатними культурними та державними діячами, як Ярослав Мудрий, Володимир Мономах, Іван Мазепа, митрополит Іларіон, Йосиф Рутський, Маркіян Шашкевич й Тарас Шевченко. Таку високу оцінку дав історик ювіляру [17, с. 1]. М. Чубатий в невеличкій брошурі висвітлив ідеї А. Шептицького, який поставив собі ціль вивести Україну зі стану провінціального животіння на широкі шляхи всесвітнього значення, вказати доцільність існування українців як окремої нації на сході Європи. Адже призначення України – нести західну, католицьку цивілізацію на схід Європи. “Україна – по думці Митрополита Андрея – ту місію все сповняла, починаючи від світлих Київських часів упродовж цілої нашої історії”, – відзначав М. Чубатий [17, с. 2].

Також, окремою розвідкою вийшла його доповідь, яку він виголосив на святі в честь митрополита А. Шептицького 14 грудня 1952 р. на тему: “Митрополит Андрей та його ідея католицької України” [18]. Значну увагу у вступі учений приділив життєвому шляху А. Шептицького і показав, що митрополит “був справді гарячим українським патріотом та постійно ставав речником українського народу в його критичних хвилинах” [18, с. 8–9]. Даючи оцінку

широкій й багатогранній діяльності митрополита, М. Чубатий розкрив його провідну ідею: відродити по всій Україні духовно здорову українську церкву, яка б спиралася на традиції християнства, зокрема, старого християнського Києва з часів Володимира та Ярослава Мудрого [18, с. 9]. Ця головна життєва ідея А. Шептицького регулювала всі інші кроки його плідного життя. М. Чубатий зазначав, що митрополит любив українську старовину, українське мистецтво, тому хотів з допомогою цих студій відтворити правдиву християнську давню історію України та на ній виховувати молоде покоління українців, виховувати насамперед духовно [18, с. 13].

У “Логосі” (1955 р.) теж з’явилася стаття про А. Шептицького “Митрополит Андрей та православний світ” [5, с. 123–136]. Це була доповідь, яку професор М. Чубатий виголосив на сесії Канадського НТШ в Торонто 5 грудня 1954 р., як дослідження життя і діяльності А. Шептицького. Стаття М. Чубатого є надзвичайно цікавою і цінною, оскільки відомості, які він подає про митрополита Андрея, є інформацією “з першоджерела”, оскільки учений знав його близько і мав нагоду зблизька спостерігати за його діяльністю. Червоною ниткою статті, як і попередніх брошур, є думка автора, що “головною життєвою ідеєю Великого Митрополита Андрея було об’єднання Церков, засипання того провалля, що постало 900 літ тому назад 1054 року поміж Сходом і Заходом, поміж католицьким та православним світом” [5, с. 123]. Історик показав підхід А. Шептицького до об’єднання церков та його широке, відкрите серце для всіх православних [5, с. 125].

Окремі аспекти діяльності митрополита А. Шептицького М. Чубатий висвітлив у статті “Звернення до отця Майєра”, що надрукована в журналі “Діаконія” (1968 р.) [6].

Заслуговує на увагу також стаття історика “Metropolitan Joseph Slipy” (“Митрополит Йосип Сліпий”), що опублікована в англомовному “Українському кварталнику” (1950 р.) [3]. Вона присвячена п’ятиліттю арешту визначного церковного лідера. Автор статті скористався привілейованим правом тому, що він роками був другом митрополита та його близьким співробітником, й прагнув показати роль Й. Сліпого у становленні української католицької церкви. М. Чубатий охарактеризував митрополита в образі класичного мученика і першої жертви радянського насилля над католицькою церквою [3, с. 146–149].

З інших праць, що відносяться до історії церкви, потрібно згадати статтю М. Чубатого “Князь Константин Острозький та його роля в історії України” [14], яка була надрукована в “Америці” у 1958 р. з нагоди 350-річчя смерті князя. У цій статті професор М. Чубатий подав широку картину діяльності князя Константина Острозького, який був, на думку історика, “немов дві епохи тисячолітньої історії українського народу – кінець старої традиції Київської Русі–України та початок нової епохи, шукання синтезу національної духовності українського народу та його призначення на сході Європи в нових часах” [14, с. 143]. Розглядаючи історичні обставини, М. Чубатий зробив висновок, що князь Острозький пішов проти традицій старого Києва і навіть проти антмосковської традиції свого роду та своєю боротьбою проти Берестецької унії підштовхнув українську націю на шлях духовного хаосу, що завів Україну під крила Москви та ще й досі не дає українській нації сили відшукати свою правдиву національну душу та свою роль на сході Європи [14, с. 143].

Як відомо, князь Острозький був спочатку прихильником об’єднання української церкви з Римом і в тому напрямі він вів переговори, але згодом став її найбільшим противником. На нашу думку, можна погодитися з М. Чубатим, який, пишучи про життя К. Острозького, вказував на те, що той мав підстави в справі церковної унії бути обережним тому, що його попередня публічна діяльність принесла йому на старість повне розчарування через його

легковажний підхід до політичних справ українського народу. Князь Острозький, довіряючи королеві та польським партнерам, сподівався, що українські землі розвинуться в третю складову частину Речі Посполитої, як Князівство Руське. Але цього не сталося внаслідок упадку української нації. Церковну Берестейську унію він отожднював з політичною Люблінською унією і “тому хотів, щоб той акт був доконаний на національному соборі, при якому, чітко й твердо забезпечених гарантіях старих прав Української Церкви”, – писав історик [14, с. 154].

І далі М. Чубатий доводить помилковість поглядів князя щодо Берестейської унії. Адже була основна різниця між Уніями – політичною Люблінською та церковною Берестейською. Учений обгрунтував, що в одній партнером був історичний противник українського народу – Польща, в іншій – Рим, який щиро був зацікавлений не тільки у піднесенні української церкви, але навіть у можливості поширення її на Сході, отримуючи при цьому могутнього союзника – Ватикан [14, с. 154].

Іншою причиною неприхильності К. Острозького до унії було, на думку вченого, трагічне спольщення його власної родини. Цілий рід спольщився ще за життя князя: самотній син, що залишився при православ'ю, Олександр – помер ще за життя старого князя, а дочка по Олександрові Анна Альйожа вєславилася ненавистю до віри батьків, сама перейшла на латинство, Острозьку Академію вона передала єзуїтам. Тому слушно цитує професор М. Чубатий із книжки про князя Острозького митрополита Іларіона, який каже: “Історія роду князів Острозьких – це найтрагічніша історія. Це й символічна історія – це вся історія України” [19, с. 153].

Закінчуючи цікаву та цінну статтю про князя Острозького, історик відзначав, що, коли б князь Острозький та його противники шукали і знайшли спільну мову та компроміс для об'єднання народу з Римом, то повернули б колесо історії України, створивши чітке антимосковське обличчя України в душі традицій нації Острозьких [14, с. 154].

З нагоди ювілею коронації Данила в 1253 р. М. Чубатий написав працю “700-ліття Коронації Данила та Українське Громадянство” [12] та опублікував її в часописі “Америка” (1954 р.) Ця стаття ґрунтується на його дослідженні “Західна Україна і Рим у XIII віці у своїх змаганнях до церковної унії” [20], про яку мова йшла вище. Це часописна стаття, проте в ній використовуються джерельні матеріали (Галицько-Волинський Літопис) і солідна наукова література. Ця розвідка не ввійшла в бібліографію праць М. Чубатого, яку підготували Я. Падох і Д. Штогрин, як і стаття написана в тому ж стилі “Тисяча Літ Християнства в Україні” [13] і опублікована в часописі “Америка” (1955 р.). У її першому реченні М. Чубатий спирається на основне джерело: “Повість Времених Літ”. Професор виправив помилку літописця, який у своєму літописі описує дві події: саме хрещення Ольги та дипломатичну подорож, що мала місце 957 року, а записане в Літописі хрещення Ольги справді відбулося в 955 році. У цій статті, крім характеристики історичних фактів, пов'язаних із хрещенням Ольги, професор М. Чубатий підкреслив, що ювілей хрещення Ольги – це ювілей Тисячоліття християнської України, це спільний ювілей українців католиків і православних. Він писав, що під таким кутом українцям-католикам та православним необхідно дивитися на наш спільний ювілей Тисячоліття християнської України. Це тисячолітній ювілей правдивого українського духу. Історик закликав українців, як католиків так і православних, які знаходяться за межами батьківщини, віру, мораль, християнську щоденну практику поставити на чолі визвольної боротьби. “Тільки завдяки цьому, – відзначив автор, – Україна може стати вільною та потужною нацією” [13, с. 84]. Праця й нині є актуальною, написана живим стилем, не позбавлена історичного підґрунтя.

У 1950 р. у “Свободі” М. Чубатий опублікував статтю “Кардинал Євген Тіссеран та Український Нарід” [10]. Кардинал Тіссеран визначний вчений, візантолог, член Французької академії наук, почесний доктор Принстонського університету в Америці зустрівся у 1950 р. під час візиту в Америку з єрархією Української католицької церкви та духовенством і представником НТШ професором М. Чубатим. Він широко цікавився долею всіх українських інтелектуалів, католиків і православних.

Професор М. Чубатий писав про існування двох течій серед ватиканських кіл, а саме: одні думають про ставку на Росію, а інші – на народи і церкви православні інших народів Сходу. Далі історик довів, що виразником зростаючого значення українських католиків серед високих кіл католицької церкви стало теж живе зацікавлення кардинала Тіссерана українцями, адже йому досить часто доводилося зустрічатися з українською церквою й національною дійсністю. За останні роки кардинал Тіссеран дав багато доказів глибокої прихильності і поваги до українського народу [10, с. 248].

Кардинал Тіссеран прихильно ставився до української науки, яка була представлена НТШ. Бачучи скрутне становище українських вчених у Німеччині, завдяки сприянню кардинала Тіссерана, Ватикан призначив суму на купівлю більшого будинку в місті Сарсель під Парижем у Франції, де саме тоді “відкрито готовий приют для української науки та для тих українських вчених, що не бажають покидати Європу”, – відзначав М. Чубатий [10, с. 248]. Кардинал Тіссеран співчував Кардиналу Й. Сліпому в його намаганні об’єднати Українську католицьку церкву.

На заклик Й. Сліпого створити для українців Київський патріархат, М. Чубатий присвятив тій справі чимало публікацій. Вони розкидані по різних часописах та журналах, однак окремі з них заслуговують на наш детальний аналіз.

Першою вагомою працею М. Чубатого, пов’язаною з акцією за створення патріархату стала розвідка “Справа Київського Патріархату та майбутнє нашого християнства”, опублікована в часописі “Америка” у 1964 р. [16]. У ній історик відзначав, що йдеться “про справу величезного церковного, а також національного значення” [16, с. 1]. Адже справа патріархатів у христовій церкві виникла тепер як дуже актуальна справа, у зв’язку з питанням поєднання всіх християн в одній церкві. М. Чубатий у статті проаналізував історію розвитку і становлення української церкви й зазначив, що Київський патріарх став би осередком становлення всебічної церковної культури нашого народу та систематичним творенням сильного морального хребта нації, що надав нашій нації духовне обличчя [16, с. 3].

Наступною вартісною працею щодо даної проблеми була стаття М. Чубатого “Київський Патріархат – церковна та національна справа”, опублікована в журналі “Овид” (1964 р.) [21]. Значну увагу історик приділив з’ясуванню суті патріархату в контексті української церкви [21, с. 5]. Учений висунув і обґрунтував переваги, які принесе утворення Українського патріархату для української церкви та українського народу. Зокрема, він передбачав, що утворення Українського патріархату приведе до: 1) сильного піднесення престижу української церкви та української нації; 2) консолідації української еміграції на церковному та національному ґрунті; 3) полегшення релігійного об’єднання українців – православних і католиків. М. Чубатий зазначав, що заснування Київського патріархату стане власністю цілої української християнської нації [21, с. 12].

Висвітленню цього питання присвячена стаття історика “Історично-Канонічні Основи Помісности УК Церкви”, що опублікована в “Свободі” (1971 р.) [11].

Дотичною до означеної проблематики є розвідка М. Чубатого “Справа

богослужбової мови українських Церков”, надрукована у щоденнику “Америка” (1964 р.) [15]. У статті вчений ставить питання про те, чи є потреба в українських католицьких церквах заміни старої церковно-слов’янської мови на сучасну народну; чи народ розуміє в церквах те, що проповідує священник при вівтарі? Історик прийшов до висновку, що введення сучасної народної мови не принесе ніякої релігійної користі тому, що грамотна людина розуміє церковну мову на 70-90 відсотків [15, с. 2]. Отже, на думку М. Чубатого, “немає сумніву, що ця стара, трохи таємнича, поважна богослужбова мова причиняється до піднесення настрою побожності та містицизму. Того ніколи не було б в силі досягнути жива народна українська мова...” [15, с. 3].

У науковій спадщині М. Чубатого з історії церкви є англійські праці, які відображають релігійну політику України в радянський період, опубліковані в “Українському кварталнику”. Зокрема, “Russian Church Policy in Ukraine” (“Політика російської церкви в Україні”) (1945 р.) [1] і “Red Russia and the catholic World” (“Червона Росія і католицький світ”) (1948 р.) [2].

У статті “Russian Church Policy in Ukraine” (“Політика російської церкви в Україні”) вчений розвіяв легенду про релігійну свободу в СРСР. Там російська православна церква була відроджена, щоб стати інструментом політики атеїстичних радянських лідерів. Проте нова радянська релігійна політика для народу нічого не покращила [1, с. 44]. М. Чубатий прагнув обґрунтувати характерний зв’язок для східноєвропейської історії між церковним і національним життям, що відрізняло його від реалій Західної Європи чи Америки. Через це у Східній Європі кожна православна нація створила свою власну національну автокефальну церкву. Історик зазначав, що Москва постійно пильнувала, щоб народи колишньої Київської Русі не визнавали іншої релігії, ніж православна віра московитів [1, с. 45].

На основі аналізу історичних реалій вчений у статті “Red Russia and the catholic World” (“Червона Росія і католицький світ”) [2] зробив висновок, що російське православ’я розглядає східний католицизм як смертельну небезпеку для себе [2, с. 251]. Історик наголошував, що радянська Росія продовжує політику царської Росії в намаганні абсолютно викоринити католицизм східного обряду найбрутальнішими методами [2, с. 252].

Досліднику належать також ряд оглядів та рецензій на праці, що присвячені історії церкви, які надруковані переважно у “Богослові” [22–24; 25; 26] та “Українському кварталнику” [27; 28; 29; 30; 31; 32; 33; 34; 35; 36; 37; 38].

Характеризуючи критично-наукові студії М. Чубатого з цього питання, зупинимось детальніше на рецензіях, в яких він викладав думки щодо праць своїх сучасників.

У 1930 р. учений в “Богослові” кн. 1 дав два відгуки на праці Е. Шмурло [22] і В. Харкевича [23].

Праця Е. Шмурло “Святий Престол і російський ортодоксальний Схід 1609–1654” має характер обширного коментаря на основі нових документів, відкритих автором у Ватиканському архіві. Критик позитивно відгукнувся на працю тому, що вона відноситься до молододосліджених тем з історії греко-католицької церкви в Україні, а саме часи митрополитування: Рутського, Корсака, і Селяви до Хмельниччини (1648 р.) [22, с. 53]. Наукова вартість праці безперечно велика, але разом з тим ученого вразило негативне ставлення автора до католицизму та унії, а також те, що Е. Шмурло не зрозумів національного характеру виступу Б. Хмельницького. Проте М. Чубатий щиро привітав появу цієї праці як подальший етап у дослідженні історії церкви XVII ст. [22, с. 55].

У рецензії на книжку В. Харкевича “Без стери і бусолі” історик зазначав, що автор, опираючись на джерела, вірно подав характер епохи, розглядаючи біографію уніатського священника М. Боровського [23, с. 58–59].

Не менш критично підійшов М. Чубатий у “Богословії” кн. 3–4 до оцінки праці “Церква та східне християнство: Україна та церковна унія”, авторами якої були А. Шептицький, П. Вергун, І. Мірчук, В. Залозецький, З. Кузеля [24]. Дослідник зазначав, що збірка справляє в цілому позитивне враження й дуже відрізняється від праць про Україну, що вийшли з-під пера як чужих, так і українських авторів [24, с. 267].

Звертаємо увагу на невелику рецензію на працю А. Копистинського “Історичний нарис будівництва Ставропигінської Успенської церкви у Львові”, яку учений надрукував в “Богословії” у 1931 р. [25]. Автор написав працю з приводу 300-річчя благословення Волоської Успенської церкви у Львові, в якій висвітлив історію будівництва храму упродовж майже 100 років. М. Чубатий визнав працю вартісною, оскільки “автор дає основну аналізу архітектурних та мистецьких прикмет Волоського Храму, що становить найціннішу частину праці” [25, с. 380].

У контексті історії церковного життя в Україні цікавим є відгук М. Чубатого на працю С. Цьорох “Погляд на історію та виховну діяльність СС. Василянок” (1937 р.), що видано в серії “Праці Богословського наукового товариства у Львові” [26]. Авторка подала історію поширення монастирів СС. Василянок у цілому християнському світі від засновників чину св. Василя та його сестри св. Макрини з найдавніших часів [26, с. 59]. Рецензент звернув увагу, що дана праця – “це цінний вклад у нашу історичну літературу новістю теми” [26, с. 60].

Внеском М. Чубатого у подальший розвиток теми є його англomовні рецензії в “Українському кварталнику”. Зокрема, у 1946 р. на працю Т. Галушинського “Innocenti PP. III. (1198–1216)” (“Папа Іннокентій III (1198–1216)”), що опублікована у Римі (1944 р.) [27], історик у своїй рецензії підкреслив позитивні моменти архієреєства Іннокентія III, описані автором. Зокрема, в період Папи Іннокентія III Рим встановив щирі відносини з усіма східними церквами [27, с. 86]. Критик відзначив історичну широту і цінність книги, оскільки Т. Галушницький на ґрунтовному, впорядкованому матеріалі знайомить читача з вільними балканськими країнами і доходить до Західної України до часу формування князем Романом Мстиславовичем Галицько-Волинського князівства [27, с. 87].

Гостру і прискіпливу рецензію М. Чубатого маємо на книгу Д. Федотова “Russian Religious Mind. Kievan Christianity” (“Російська релігійна думка. Київське християнство”) [28]. Попри те, що завданням Д. Федотова було подати загальний огляд російської релігійної думки, М. Чубатий звертає увагу на ряд помилок автора, що зустрічаються в роботі:

По-перше, Д. Федотов просто включив у російську релігійну думку усі релігійні здобутки київського християнства, таким чином приєднав українську релігійну думку до російської. По-друге, автор книги був неспроможний вирішити численні суперечності між київським християнством і християнством росіян. По-третє, цілком зрозуміло, що релігійність українців відрізняється від релігійності росіян [28, с. 83]. Природно, що в М. Чубатого виникло припущення, що книзі потрібно було дати заголовок: “Українське християнство: київське християнство” [28, с. 84].

З метою застерегти від хибних і науково необґрунтованих висновків, отриманих на основі зібраних джерельних матеріалів, учений написав рецензію на праці Д. Блажейовського “The Coming Defeat of Communism, by James Burnham” (“Влада київських католицьких митрополитів стосовно духовенства”) [39] та М. Войнара “De Potestate Metropolitanorum Kieviensium Catholicorum in Clerum Regularem” (“Правила Базилиан встановлені митрополитом Й. Рутським”) [29]. Зокрема, М. Чубатий відзначав, що ці дві роботи доводять законний статус греко-католицької церкви в Україні і

Білорусії [29, с. 83]. Обидві праці досліджують поверхнево історію української і білоруської церкви у XVII і XVIII ст. Проте вони служать цінним джерелом знань про історію католицизму у східній Європі. Недоліком обох праць є те, що вони написані латинською мовою, яка не популярна у США [29, с. 84].

Не випадково історик проаналізував книгу І. Хоми “*Maximilianus Rylo, Episcopus Chelmensis et Peremyshliensis (1759–1793)*” (“М. Руло, єпископ хеленський і перемишлянський (1759–1793)”), як одну з спроб опублікувати малодосліджену історію української католицької церкви XVIII ст. [31]. У рецензії М. Чубатий підкреслив, що автор хотів дати нам яснішу, зрозумілішу картину реальних умов існування української католицької церкви на прикладі життя єпископа М. Руло [31, с. 284].

У рецензії на працю Г. Дрибуша і К. Міллера “*The Church Under Communism*” (“Церква у період комунізму”) [40] М. Чубатий зауважує, що становище католицької церкви описано в аналізованій розвідці поверхово, при цьому не зроблено жодних зауважень стосовно церков східного регіону, в той час, коли церква Західної України була об’єктом спеціальної, навмисної атаки зі сторони державних органів і російської православної церкви [40: 185].

Релігійну ситуацію в СРСР висвітлив М. Чубатий у рецензії на працю “*White Book on the Religious Persecutions in Ukraine*” (“Біла книга про релігійні переслідування в Україні”) [33, с. 186], мета якої полягала в тому, щоб показати західному світові релігійні переслідування в Україні, особливо після закінчення Другої світової війни.

Варто зауважити, що в історика чимало рецензій, зокрема, на книги А. Шемана “*The Historical Path of Orthodoxy*” (“Історичний шлях православ’я”) [34], Ф. Гейера “*Die Orthodoxe Kirche in Der Ukraine Von 1917 Bis 1945*” (“Православна церква в Україні від 1917 по 1945 рр.”) [35], Івана Назарка “*Saint Volodymyr the Great. Sovereign and Baptizer of Rus’-Ukraine, by Rev*” (“Святий Володимир – великий правитель і хреститель Русі – України”) [41], а також на монографію “*The Great Princess St. OLGA, 1000th Anniversary of Christianity in Ukraine*” (“Велика княгиня св. Ольга, 1000-річчя християнства в Україні”) [37] та інші. В них дослідник відзначив актуальність і цінність цих праць, адже церква завжди відігравала важливу роль у національному житті українського народу, а українці вбачали в ній головного опікуна їх культурної спадщини [35, с. 279].

Таким чином, професор М. Чубатий мав надзвичайно багату творчу спадщину, присвячену історії церкви в різних аспектах. Він їй присвятив найбільше уваги протягом довгого і плідного наукового життя. Вчений залишив нам свою ґрунтовну працю, хоч, на жаль, не закінчену “*Історію християнства на Русі–Україні*”, зміст якої обставини не дозволили йому довести до новітнього періоду, М. Чубатому не вдалося висвітлити історичні процеси з середини XV – до середини XX ст. Саме в цей час у релігійно-церковному житті України відбулося ряд кардинальних змін і зародилися ті процеси, які мали вплив на сучасне церковне життя в Україні. Історик доводив, що історія українського народу невід’ємна від історії його церкви. Переосмислення праці ученого з історії церкви сьогодні має свої теоретичні та науковознавчі завдання.

Микола Чубатий у науковій діяльності прагнув проаналізувати державне становлення українського народу впродовж його історії. Праці вченого сприймалися неоднозначно, на їх адресу звучали і критичні зауваження, в яких вказувалися недоліки та прорахунки автора. Але, незважаючи на це, його наукові праці відігравали важливу роль у піднесенні національної самосвідомості українців. Оригінальність М. Чубатого як ученого виявлялася у високій ерудиції, динамічності думки та здібності швидко переключатися у напрямках наукових досліджень. Це свідчить про його дуже глибокі й багатоаспектні знання стану вивчення різних ділянок історичної науки. Вищезгадані провідні ідеї

М. Чубатого, які ми проаналізували на основі історичних, правових і публіцистичних праць вченого, мають вагомий вплив на розвиток української національної науки, історії і державного відродження сучасної України кінця ХХ і початку ХХІ ст.

Список використаних джерел

1. *Chubaty M.* Russian Church Policy in Ukraine / M. Chubaty // *The Ukrainian Quarterly*. – 1945. – Vol. 2. No. 1. – P. 43–56.
2. *Chubaty M.* Red Russia and the catholic World / M. Chubaty // *The Ukrainian Quarterly*. – 1948. – Vol. 4. No. 3. – P. 246–252.
3. *Chubaty M.* Metropolitan Joseph Slipy (In the Fifth anniversary of His Arrest, 1945–1950) / M. Chubaty // *The Ukrainian Quarterly*. – 1950. – Vol. 6. No. 2. – P. 144–150.
4. *Chubaty M.* Political Background of the Religious Persecution in Ukraine by Moscow / M. Chubaty // *The Ukrainian Quarterly*. – 1955. – Vol. 11. No. 1. – P. 56–65.
5. *Чубатий М.* Митрополит Андрей та православний світ / М. Чубатий // *Логос*. – Т. 6. – 1955. – С. 123–126.
6. *Chubaty M.* A replay to Father Meijer / M. Chubaty // *Diakonia*. – 1968. – Vol. 3. – P. 351–359.
7. *Чубатий М.* Релігія ціллю, чи середником до ціли? / М. Чубатий // *Дзвони*. – Р. I. – 1931. – С. 13–15.
8. *Чубатий М.* 950 літ християнства в Україні / М. Чубатий // *Львів: Дзвони*, 1938. – 16 с.
9. *Чубатий М.* Державно-правне становище українських земель литовської держави під кінець XIV в. / М. Чубатий // *Записки НТШ*. – Т. 134–135. – Львів, 1924. – С. 19–65;
10. *Чубатий М.* Кардинал Євген Тіссеран та Український народ / М. Чубатий // *Свобода*. – 1950. – Ч. 248.
11. *Чубатий М.* Історично-канонічні основи помісности УК Церкви / М. Чубатий // *Свобода*. – 1971. – Ч. 70–75.
12. *Чубатий М.* 700-ліття Коронації Данила та Українське Громадянство / М. Чубатий // *Америка*, 1954. Ч. 69–71.
13. *Чубатий М.* Тисяча Літ Християнства в Україні / М. Чубатий // *Америка*. – 1955. Ч. 84.
14. *Чубатий М.* Князь Константин Острожський та його роля в історії України / М. Чубатий // *Америка*. – 1958. – Ч. 143–154.
15. *Чубатий М.* Справа богослужбової мови українських Церков / М. Чубатий // *Америка*. – 1964. – Ч. 39, 41–43.
16. *Чубатий М.* Справа Київського Патріархату та майбутнє нашого християнства / М. Чубатий // *Америка*. – 1964. – Ч. 107–109.
17. *Чубатий М.* Митрополит задивлений у століття минулого та майбутнього України. (З приводу ювілейних торжеств 75-ліття життя Митрополита А. Шептицького) / М. Чубатий // *Америка*. – 1940. – 8 с.
18. *Чубатий М.* Митрополит Андрей та його ідея католицької України / М. Чубатий // *Філадельфія*, 1953. – 16 с.
19. *Ленцик В.* Проф. доктор Микола Чубатий. Спогади про професора і виховника / В. Ленцик // *Богословія*. – Рим, 1976. – С. 155–163.
20. *Чубатий М.* Західна Україна і Рим у XIII віці у своїх змаганнях до церковної унії / М. Чубатий // *Записки НТШ*. – Т. 123–124. – Львів, 1917. – 140 с.
21. *Чубатий М.* Київський Патріархат – церковна та національна справа / М. Чубатий // *Овид*. – Р. 15. – 1964. – Ч. 3. – С. 5–13.
22. *Chubaty M.* Prof. E. Szmurlo: Le Saint-Siege et L'Orient Orthodoxe Russe 1609–1654. Прага 1928. Видання архіву міністерства закордонних справ. Серія I. Ч. 4. Ст. I–VIII, Ч. I 1–354, Ч. II. (Документи) 1–255 / M. Chubaty // *Богословія*. – 1930. – Т. 8. – Кн. 1. – С. 52–55.
23. *Chubaty M.* Walerjan Charkiewicz – Bez steru i busoli. Sylwetka ks. Prof. Michala Bobrowskiego. Wilno 1929. Odbitka z “Alma mater Vilmensis” Nr. 8. Ст. 60. / M. Chubaty // *Богословія*. – 1930. – Т. 8. – Кн. 1. – С. 58–59.
24. *Chubaty M.* Die Kirche und das ostliche Christentum: Ukraine und die Kirchliche Union (Herausgegeben von der katholischen Emigrantenfursoerqe, Berlin). Berlin. Стр. 133 / M. Chubaty // *Богословія*. – 1930. – Т. 8. – Кн. 3–4. – С. 265–267.
25. *Чубатий М.* Дрґ Адриянь В. Копыстьянскій: Исторический очерк сооружения Ставропигійской Успенской церкви во Львовѣ. Львів 1931. Відбитка з “Временника, Научно-литер. Зап. Львовского Ставропигіана”. 48+10 / М. Чубатий // *Богословія*. – 1931. – Т. 9. – Кн. 4. – С. 380.
26. *Чубатий М.* Д-р Саломія Цьорох: Погляд на історію та на виховну діяльність СС. Василянко. Львів 1934. Праці Богословського Наукового Товариства у Львові. Том VII–VIII. Стр. I–254+I–II / М. Чубатий // *Дзвони*. – 1937. – Ч. 1–2. – С. 59–60.
27. *Chubaty M.* Acta Innocenti PP. III. (1198–1216) A Registris Vaticanis aliisque eruit, introductione auxit, notisque illustravit P. Theodosius Haluscjy OSBM. Roma 1944. Typis Polyglottis Vaticanis xxxii+674 / M. Chubaty // *The Ukrainian Quarterly*. – 1946. – Vol. 3. No. 1. – P. 86–87.
28. *Chubaty M.* The Russian Religious Mind. Kіevan Cnistianity, by George Fedotow, Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1946. I–XVI, I–438 / M. Chubaty // *The Ukrainian Quarterly*. – Vol. 5. No. 1. – P. 83–84.
29. *Chubaty M.* De Potestate Metropolitanorum Kіeviensium Catholicorum in Clerum Regularem (The Power of the Kіev Catholic Metropolitan regarding the regular clergy), by Dmytro Blazejowskyj, D. D., Rome, 1943, pp. 196 / M. Chubaty // *The Ukrainian Quarterly*. – 1950. – Vol. 6 No. 1. – P. 83–84.
30. *Chubaty M.* De Regimine Basilianorum Ruthenorum a Metropolita Josepho Velamin Rutskyj

Instauratorum (The rules of the Ruthenian Basilians established by Metropolitan Joseph Venamin Rutskyj), by Meletius M. Wojnar, OSBM, *Analekta OSBM*, Rome, series II, Vol. I, pp. I–XX, 1–218 / M. Chubaty // *The Ukrainian Quarterly*. – 1950. – Vol. 6. No. 1. – P. 83–84. 31. *Chubaty M.* Maximilianus Rylo, Episcopus Chelmensis et Peremyliensis (1759–1793). Sac. Joannes Choma. Roma, 1953, pp. XII+46 / M. Chubaty // *The Ukrainian Quarterly*. – 1953. Vol. 9. No. 3. – P. 283–284. 32. *Chubaty M.* Soviet Imperialism. Its Origin and Tactics. A Symposium. Edited by Waldemar Gurian. Committee on Internations. Notre Dame, Ind. Notre Dame University Press, 1953, pp. 165 / M. Chubaty // *The Ukrainian Quarterly*. – 1953. – Vol. 9. No. 3. – P. 274–276. 33. *Chubaty M.* White Book on the Religious Persecutions in Ukraine. Translation from Italian. Rome 1953 / M. Chubaty // *The Ukrainian Quarterly*. – 1953. – Vol. 9. No. 2. – P. 186. 34. *Chubaty M.* The Historical Path of Orthodoxy. A. Shneman. Chekhov Publishing House New York, 1954. P. 388 (in Russian) / M. Chubaty // *The Ukrainian Quarterly*. – 1955. – Vol. 11. No. 1. – P. 91–92. 35. *Chubaty M.* Die Orthodoxe Kirche in Der Ukraine Von 1917 Bis 1945. Friedrich Heyer, Ose-Europa und der Deutsch Osten. Koeln, 1953, Pp. 259 – 5 Maps / M. Chubaty // *The Ukrainian Quarterly*. – 1955. – Vol. 11. No. 3. – P. 279–280. 36. *Chubaty M.* De Capitulis Basilianorum by Meletius M. Wojnar, OSBM. Romae, 1954 *Analekta OSBM*, Section I, Vol. III / M. Chubaty // *The Ukrainian Quarterly*. – 1955. – Vol. 11. No. 3. – P. 281. 37. *Chubaty M.* The Great Princess St. OLGA, 1000th Anniversary of Christianity in Ukraine. New York 1955 / M. Chubaty // *The Ukrainian Quarterly*. – 1955. – Vol. 11. No. 4. – P. 373. 38. *Chubaty M.* The Church of Silence in Slovakia. By Rev. Dr. Theodoric Zubek, J.F.M. Passaic, New Jersey, 1956, pp. 310 / M. Chubaty // *The Ukrainian Quarterly*. – 1957. – Vol. 13. No. 3. – P. 278–279. 39. *Chubaty M.* The Coming Defeat of Communism, by James Burnham. John Day & co., New York, pp. 278 / M. Chubaty // *The Ukrainian Quarterly*. – 1950. – Vol. 6. No. 1. – P. 77–79. 40. *Chubaty M.* The Church Under Communism. Report of the Commission of the General Assembly of the Church of Scotland by George M. Dryburgh and Crawford Miller. New York, Philosophical, 1953. Pp. 79 / M. Chubaty // *The Ukrainian Quarterly*. – 1953. – Vol. 9. No. 2. – P. 185–186. 41. *Chubaty M.* Saint Volodymyr the Great. Sovereign and Baptizer of Rus'-Ukraine, by Rev. Ireneus Nazarko, OSBM. Roma, 1954. Pp. 202 & 7 illustrations. (In Ukrainian) / M. Chubaty // *The Ukrainian Quarterly*. – 1955. – Vol. 11. No. 4. – P. 373.

Наталья Григорук

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ В РАБОТАХ Н. ЧУБАТОГО

В статті проаналізована історія української церкви через призму работ Н. Чубатого. Ключевые слова: історія, українська церква, Н. Чубатый, унія, християнство.

Nataliya Hryhoruk

HISTORY OF UKRAINIAN CHURCH IN M. CHUBATY'S WORKS

The article analyzes the history of the Ukrainian church in the light of M. Chubaty's articles. Key words: history, Ukrainian church, M. Chubaty, union, christianity.